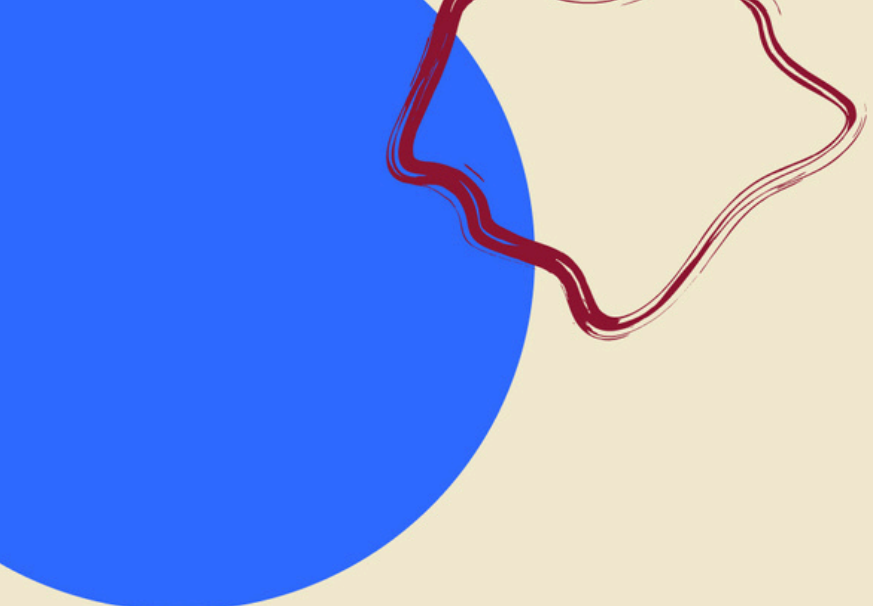

DJES

DANISH JOURNAL OF EDUCATION STUDIES

KOHÆRENSMÅDER

Et kvalitativt studie af, hvordan elever skaber tekstsammenhæng, når de skriver i dansk i 4. klasse

Line Kjærgaard Larsen

Videnskabelig assistent, DPU, Aarhus Universitet

PH.D.-RESUMÉ

FEBRUAR 2026

PUBLICERET ONLINE

Kolofon

Redaktører

Miriam Madsen (chefredaktør), Kim Holflod, Karina Kiær, Bea Møller Schmidt, Julie Reng Andersen, Katrine Mygind Bach, Simon Langkjær, Nanna Bregnballe, Daniel Kardyb, Oliver Asmund Bornemann & Jan Thorhauge Frederiksen

Nummer

Årgang 4, nr. 2/2026, publiceret fortløbende

Artikeltype

Ph.d.-resumé

Adresse

Department for Education Studies

DPU, Aarhus University

Tuborgvej 164, 2400 Copenhagen NV:

djes@edu.au.dk

<https://tidsskrift.dk/tidsskriftforuddannelsesvidens/index>

ISSN: 2794-3445

Visuel Identitet

Puk Dam Sørensen

This work is licensed under a Creative Commons
Attribution 4.0 International License

KOHÆRENSMÅDER

ET KVALITATIVT STUDIE AF, HVORDAN ELEVER SKABER TEKST-SAMMENHÆNG, NÅR DE SKRIVER I DANSK I 4. KLASSE

LINE KJÆRGAARD LARSEN

VIDENSKABELIG ASSISTENT, DPU, AARHUS UNIVERSITET

Abstract

Ph.d.-afhandlingen er et kvalitativt tekststudie, som undersøger elevers skrivning i dansk i to 4. klasser med fokus på, hvordan de skaber indholdsmæssig sammenhæng i egne tekster. For at uddybe forståelsen af elevernes tekster undersøger studiet også de skrive- og undervisningskontekster, som elevernes tekster er blevet til i. Teoretisk er studiet forankret i socialsemiotikken og socialkontekstuelle tilgange til skrivning. Studiet finder fire overordnede måder – kaldet kohærensmåder – som eleverne skriver i samt en række kontekstuelle nøgleomstændigheder, som synes at have betydning for alle elevernes skrivning, men ofte på subjektivt betingede måder. Studiet bidrager med forskningsviden om, hvordan elever skriver på 4. klassetrin, samt teoretisk-analytisk i forhold til, hvordan tekstsammenhæng kan forstås og undersøges på dette trin. Didaktisk bidrager studiet med viden om elevers skrivning, som kan hjælpe lærere med at støtte elever i deres skriveudvikling med et fokus på indhold og funktion.

Keywords: Skrivning; elevtekster; tekstsammenhæng; tekstkohærens; mellemtrinnet

Introduktion

I ph.d.-afhandlingen møder vi eleverne Aksel, Sarah, Molly og Rose. De går alle fire i 4. klasse på to forskellige folkeskoler i to forskellige danske kommuner. I afhandlingen optræder disse fire elever som cases, der viser forskellige måder, hvorpå eleverne skriver på dette klassetrin. Hvor eleven Aksel hyppigt skriver tekster, der handler om mange forskellige ting inden for et bredt overordnet emne, skriver hans klassekammerat Sarah ofte tekster, der handler om et mere snævert emne, som til gengæld er udbygget mere i dybden. Både Aksels, Sarahs og de to andre case-elevs tekster hænger sammen indholdsmæssigt, men de hænger sammen på forskellige måder.

I afhandlingen undersøger jeg specifikt, hvordan og på hvilke måder elevernes tekster hænger sammen, da viden herom er en vigtig del af at beskrive og forstå, hvordan elever skriver. Det at kunne skrive en indholdsmæssigt sammenhængende tekst er helt afgørende for en teksts kvalitet og for dens kommunikative funktion (McNamara, 2014).

Jeg betegner afhandlingen som et aktiveret kvalitativt tekststudie. Hermed betoner jeg, at studiet først og fremmest er en undersøgelse af elevernes tekster, men at analysen er 'aktiveret' (Holmberg, 2012). Det vil sige, at den forstås og uddybes i lyset af den kontekst, teksterne er blevet til i. Selvom studiet således anlægger en tekstorienteret tilgang til at undersøge skrivning (Donahue & Lillis, 2014), indlejres det i en grundforståelse af skrivning som en socialt situeret handling (Schultz & Fecho, 2000). Viden om netop elevers måder at skabe sammenhæng på undersøgt lingvistisk og belyst gennem dybdegående kontekstanalyser er forskningsmæssigt underbelyst (Larsen, 2024).

Afhandlingen indskrives sig i skriveforskningsfeltet inden for skole og uddannelse og betoner vigtigheden af, at elever støttes i at udvikle gode skrivekompetencer, fordi disse er afgørende for at få succes i skolen og i samfundet generelt (Bazerman, 2016). Gennem skrivning kan elever skabe betydning og udtrykke sig selv, og derfor er skrivning også dybt forbundet med udvikling af identitet, dannelse og muligheder for demokratisk deltagelse (Berge, 2019; Halliday, 1978). Afhandlingens fokus på elevers skrivning adresserer et mangeårigt hul i forskningen inden for elevers skriftsprog, som har haft et hovedfokus på elevers læsefærdigheder, på trods af at læse- og skrivefærdigheder er tæt forbundet (Graham, 2019; Parsons et al., 2020).

Forskningsspørgsmål

Afhandlingens forskningsspørgsmål falder i et hovedspørgsmål, hvormed jeg undersøger elevernes tekster, og et underspørgsmål, som har til formål at belyse og nuancere hovedspørgsmålet:

- Hvad karakteriserer de måder, hvorpå eleverne i to 4.-klasser skaber tekstkohærens i tekster skrevet i faget dansk?
- Hvilken betydning har den empiriske skrivekontekst – herunder særligt undervisningen og eleverne selv – for deres måder at skabe tekstkohærens på?

Teoretiske og analysemetodiske perspektiver

Med hovedspørgsmålet undersøger jeg elevernes tekster ud fra en tekstlingvistisk og socialemiotisk tilgang til tekstanalyse, hvor elevernes tekster forstås som måder at skabe betydning på i sociale kontekster (Halliday & Hasan, 1989). Det analytiske hovedfokus er, som nævnt, at undersøge tekstsammenhæng – også kaldet tekstkohærens. I afhandlingen skelner jeg mellem den læserkohærens, som i en læsekontekst skabes af læseren i mødet med teksten, og den tekstkohærens, som ligger i teksten skabt af elevskriveren, og som er betinget af den kontekst, her blandt andet den undervisning, som teksten er blevet til i. I afhandlingen undersøger jeg udelukkende tekstkohærens, altså sammenhængen i teksten. Hvor mange studier af tekstsammenhæng har et hovedfokus på formtræk i teksten (for eksempel hvilke specifikke forbinder-ord en teksts sætninger bindes sammen af), har denne afhandling et hovedfokus på, hvordan tekstens indhold hænger sammen (Källgren, 1979). Af denne grund undersøger jeg ikke specifikke sproglige forekomster. I stedet undersøger jeg, hvilke indholdskæder der løber gennem teksten, og hvordan og om de sammen skaber et indholdsmæssigt samlet hele – det vil sige en kohærent tekst. Det gør jeg gennem en såkaldt semantisk kædeanalyse (Hasan, 1984, 1989).

Med afhandlingens underspørgsmål anlægger jeg en bredere kontekstforståelse end den, der ligger i socialemiotikken, hvor kontekstbegrebet er tæt forbundet med teksten selv, og med hvordan den virker i en specifik social kontekst. Jeg anlægger med afsæt i Bartlett (2016) og Holmberg (2012) et mangefacetteret kontekstbegreb, som giver mig mulighed for ikke blot at undersøge tekstens kontekst, men også bredere kontekstuelle omstændigheder ved elevskriverens og skrivesituationens kontekst, herunder for eksempel undervisningen, lærerens støtte undervejs og omstændigheder ved

eleven selv, for eksempel elevens opfattelse af sig selv som skriver eller udfordringer med at finde på indhold at skrive om. Omstændighederne undersøger jeg gennem en fortolkende analyse af nøgleomstændigheder (Erickson, 1977, 1986), som jeg tolker har haft en betydning for de måder, eleverne har skabt tekstkohærens på i deres forskellige tekster.

Metodologi og empirisk grundlag

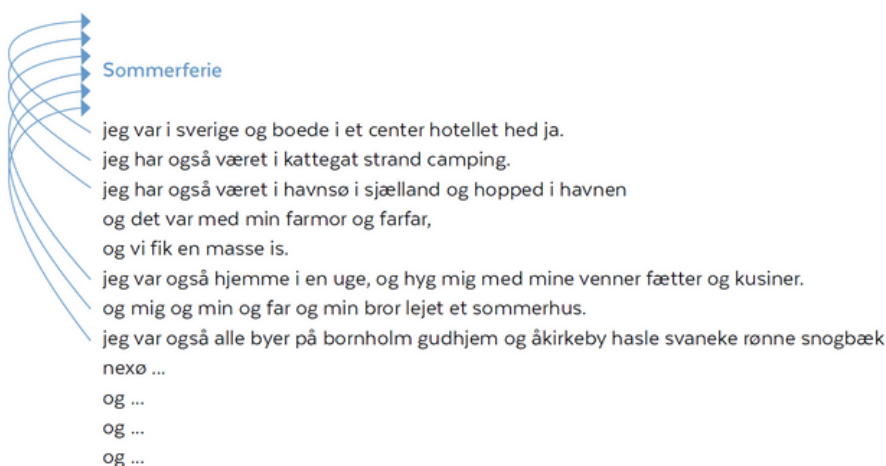
Afhandlingens empiri består af 470 tekster, som er skrevet af 47 elever fra to forskellige 4. klasser på to forskellige skoler. Heraf har jeg udvalgt 16 elevtekster, som analyseres i dybden, skrevet af de fire case-elever Aksel, Sarah, Molly og Rose. Resten af tekstkorpusset er gennemgået analytisk og brugt til at skabe mætning af fundene i det analyserede materiale, men det indgår ikke direkte i afhandlingen.

Empirien består desuden af feltobservationer fastholdt gennem lydoptagelser, feltnoter, enkelte fotos samt andre artefakter fra i alt 64 undervisningslektioner i de to klasser. Heraf analyseres kun de skrive- og undervisningskontekster, hvori de 16 udvalgte tekster til analyse er blevet til (16 lektioner). Derudover indeholder empirien også interviews med 16 forskellige elever på tværs af de to klasser om deres skrevne tekster (i alt 42 interviews), hvoraf jeg kun analyserer interviews fra de fire case-elever (10 interviews). Studiet tolkes inden for en casestudielogik (Small, 2009), og fundene forstås således ikke som statistisk repræsentative for 4. klasseelevers skrivning, men som eksempler på træk, som med sandsynlighed vil være genkendelige i andre lignende 4. klasser.

Fund

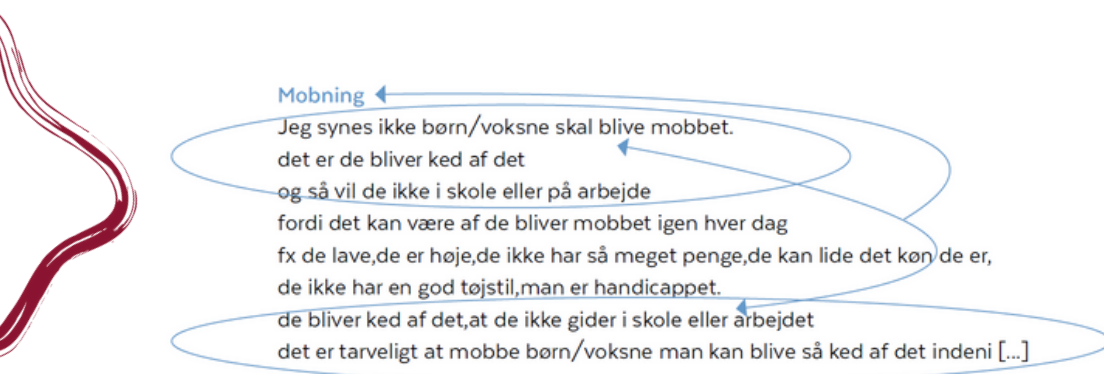
Afhandlingens hovedfund er, at studiets elever overordnet skriver i fire forskellige kohærensmåder, som kaldes henholdsvis *listetekst*, *rammetekst*, *cirkeltekt* og *enhedstekst* (bredde/dybde).

Listeteksten er kendetegnet ved, at den har en stor bredde i sit indhold, og at indholdet primært hænger sammen ved, at alt indholdet er relateret til tekstens overordnede og ofte meget brede emne/påstand. Indholdet er mindre internt relateret og optræder derfor typisk som en liste eller opremsning af forskelligt, men overordnet relateret, indhold:

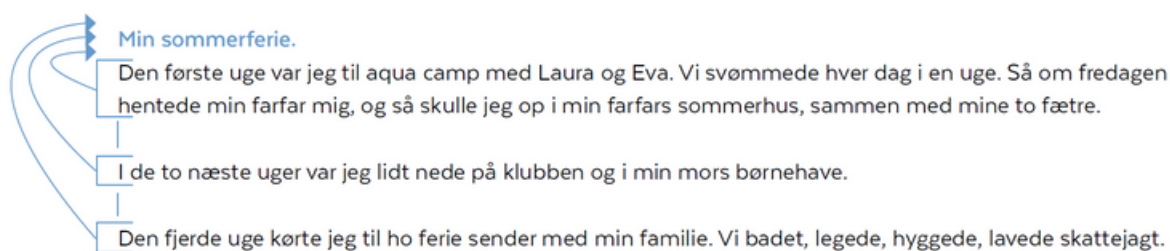
Figur 1. Visualisering af listeteksten med afsæt i en tekst skrevet af eleven Aksel. Larsen, 2025, s. 103.

Cirkelteksten er kendetegnet ved, at den hverken har bredde eller dybde i sit indhold. Det skyldes, at tekstens indhold primært hænger sammen ved, at identisk indhold, eller variationer over det samme indhold, gentages ned gennem teksten. Indholdet udvikler sig således meget lidt i cirkelteksten:

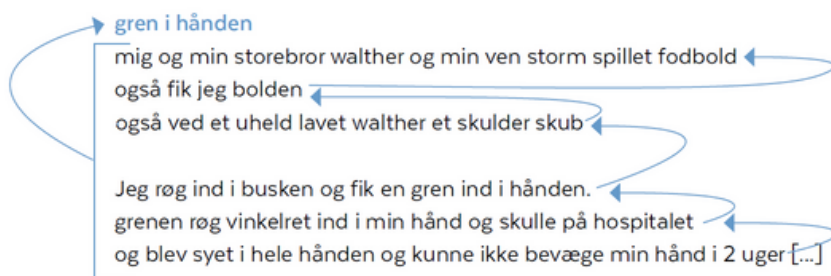
Figur 2. Visualisering af cirkelteksten med afsæt i en tekst skrevet af eleven Molly. Larsen, 2025, s. 103.

Rammeteksten er ligesom listeteksten kendetegnet ved, at den har stor bredde i sit indhold, og at indholdet typisk er forbundet gennem tekstens overordnede emne/påstand. Derudover holdes indholdet også sammen gennem en overordnet indholdsramme (for eksempel indledning, midte og afslutning eller påstand efterfuldt af belæg), inden for hvilken hvert delement i rammen er mere internt relateret end i listeteksten:

Figur 3. Visualisering af rammeteksten med afsæt i en tekst skrevet af eleven Rose. Larsen, 2025, s. 104.

Den sidste kohærensmåde, *enbedstekst* (bredde/dybde), er kendetegnet ved, at den både udbygger indhold i bredden og i dybden, og at den kan have variationer, som enten betoner bredde eller dybde. Uanset om tekstens indhold primært er kendetegnet ved bredde eller dybde, ses typisk en større dybdeudbygning i enbedsteksten end i de andre kohærensmåder. Derudover er enbedsteksten, som også typisk indeholder træk fra rammeteksten, kendetegnet ved, at dens indhold er mere internt relateret gennem hele teksten i forhold til et mere snævert emne:

Figur 4. *Visualisering af enhedsteksten (bredde) med afsæt i en tekst skrevet af eleven Aksel. Larsen, 2025. s. 104.*

I studiet finder jeg, at eleverne stort set alle sammen skriver i alle fire kohærensmåder og/eller bruger træk fra alle måderne, men at de hver især typisk har 1-2 måder, som de hyppigere skriver i.

Afhandlingens analyser af teksternes skrive- og undervisningskontekster viser, at omstændigheder ved undervisningen (lærerens instruktion, støtte og ro/uro i klassen) og omstændigheder ved eleverne selv (skriftsprogligt repertoire, finde på indhold, engagement/meningsfuldhed, opfattelse af sig selv som skriver, transskriptionsfærdigheder¹ og muligheder for at kunne fordybe sig) har en stor betydning for, hvordan eleverne skriver – og også hvilke kohærensmåder, de skriver i. Nogle gange viser de kontekstuelle omstændigheders betydning sig på måder, som minder om hinanden hos forskellige elever, og andre gange – og oftest – viser de sig på subjektivt betingede måder, således at nogle omstændigheder, for eksempel lærerens undervisning eller ro/uro i klassen, har betydning for forskellige elevers skrivning på forskellige måder.

Relevans og betydning for praksis og forskning

Afhandlingens fund af kohærensmåder bidrager med empirisk viden om, hvordan elever skriver og specifikt skaber indholdsmæssig sammenhæng i egne tekster på 4. klassetrin med et fokus ikke kun på teksterne, men også på de kontekster, de skabes i. Denne viden er relevant for forskning i elevers skrivning, hvor både lingvistiske, kontekstbelyste skrivestudier, og især studier med fokus på indholdsmæssig tekstsammenhæng, er underbelyst i en nordisk, men også i en bredere international kontekst. Dertil bidrager studiet også forskningsmæssigt ved analytisk-teoretisk at bidrage til, hvordan tekstkohærens kan både forstås og undersøges i elevers tekster på mellemtrinnet.

Udover studiets forskningsmæssige relevans har det også en række didaktiske implikationer for undervisning i skrivning i skolen. Beskrivelsen af kohærensmåderne bidrager med et enkelt og konkret metasprog, som lærere kan bruge til at tale om og forstå tekstsammenhæng i elevers tekster med.

¹ Transskriptionsfærdigheder vedrører håndskrivning, skrivning på pc og stavning, dvs. færdigheder, der gør det muligt for eleven at kunne skrive de ting ned på papir/skærm, som eleven ønsker.

Mådernes fokus på sammenhæng i tekstindhold flytter fokus fra teksternes form (for eksempel bestemte sproglige træk, der binder tekster sammen), til et fokus på, hvordan det indhold, eleverne vil udtrykke, hænger sammen semantisk set. Didaktisk set er det både vigtigt og relevant, at elevers skrivning også anskues ud fra et sådant mere funktionelt og globalt perspektiv, udover det lokale fokus, typisk på enkelte formmæssige valg, som ofte fremmes i skolen (Evensen, 2005), og som også findes i den forståelse af tekstsammenhæng, som optræder i Vejledning for folkeskolens prøver i dansk i 9. klasse (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022).

Kohærensmåderne tilbyder desuden en måde at tale om elevernes tekster på uden at vurdere dem som gode eller dårlige. Hermed kan læreren tage afsæt i den eller de måder, en elev skriver i – det vil sige, det eleven allerede kan – og herfra støtte eleven i at udforske andre måder at skabe sammenhæng på, tilpasset indhold, formål og modtager.

Studiets dybdeanalyser af teksternes skrive- og undervisningskontekster bidrager også didaktisk ved at vise, hvor vigtigt det er, at lærere er opmærksomme på, at elevers behov for støtte i deres skriveudvikling synes at være meget forskellig, og at omstændigheder, der minder om hinanden, kan have meget forskellig betydning for forskellige elever, hvorfor forskellige grupper af elever må støttes med afsæt i, hvor de er.

Studiets detaljerede kvalitative analyser af både elevers tekster og teksternes empiriske skrive- og undervisningskontekster (herunder eleverne selv), viser vigtigheden af, at elevers tekster undersøges og belyses i deres kontekster for at få en dyb forståelse af, hvordan elever skriver, og hvad der har betydning for denne skrivning. Jeg peger i studiet på en række omstændigheder med betydning for dette komplekse samspil mellem tekster og kontekster. Der er dog behov for flere studier, som undersøger dette samspil for at opnå en endnu dybere forståelse for, hvordan elever skriver, hvad skrivningen betinges af, og hvordan elever med afsæt i denne viden kan støttes i deres skriveudvikling, både på mellemtrinnet og andre klassetrin.

Afhandlingen kan hentes her: <https://doi.org/10.7146/aul.578>

Referencer

- Bartlett, T.** (2016). Multiscalar Modelling of Context: Some Questions Raised by the Category of Mode. In W. L. Bowcher & J. Y. Liang (red.), *Society in Language, Language in Society: Essays in Honour of Ruqaiya Hasan* (s. 166-183). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137402868_7.
- Bazerman, C.** (2016). What Do Sociocultural Studies of Writing Tell Us about Learning to Write? I C. A. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (red.), *Handbook of writing research* (2. udg., s. 11-23). The Guilford Press.

- Berge, K. L.** (2019). Skriftkulturforskning i Norden. Nokre overordna perspektiv på forskningsfeltet og forskningsresultat på 2000-talet. I E. Brunstad & S. J. Helset (red.), *Skriftkulturstudier i ei brytningstid* (s. 21-51): Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.67>
- Børne- og Undervisningsministeriet.** (2022). *Vejledning for folkeskolens prøver i dansk i 9. klasse*. Hentet fra <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-proever/faglig-forberedelse/proevevejledninger>
- Donahue, C., & Lillis, T.** (2014). Models of writing and text production. I E.-M. Jakobs, D. Perrin, & K. Knapp (red.), *Handbook of Writing and Text Production* (s. 55-78). De Gruyter, Inc.
- Erickson, F.** (1977). Some approaches to inquiry in school-community ethnography. *Anthropology & education quarterly*, 8(2), 58-69. <https://doi.org/10.1525/aeq.1977.8.2.05x1396r>
- Erickson, F.** (1986). Qualitative methods in research on teaching. I M. Wittrock (red.), *Handbook of research on teaching* (s. 119-159). MacMillan.
- Evensen, L. S.** (2005). Studie 7: Perspektiv på innhold? Relieff i ungdomsskoleelevers eksamensskrivning. I K. L. Berge, L. S. Evensen, F. Hertzberg, & W. Vagle (red.), *Ungdommers skrivekompetanse - bind 2* (s. 191-235). Universitetsforlaget.
- Graham, S.** (2019). Changing How Writing Is Taught. *Review of research in education*, 43(1), 277-303. <https://doi.org/10.3102/0091732X18821125>
- Halliday, M. A. K.** (1978). *Language as social semiotic: the social interpretation of language and meaning*. Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R.** (1989). *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective* (2. udg.). Oxford University Press.
- Hasan, R.** (1984). Coherence and Cohesive Harmony. I J. Flood (red.), *Understanding reading comprehension: cognition, language, and the structure of prose* (s. 181-219). International Reading Association.
- Hasan, R.** (1989). The texture of a text. I M. A. K. Halliday & R. Hasan (red.), *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective* (2. udg., s. 71-96). Oxford University Press.
- Holmberg, P.** (2012). Kontext som aktivitet, situationstyp og praktik. En kritisk analys av kontextbegreppet i systemisk funktionell teori. *Språk och stil*, 22(1), 67-86. <https://gup.ub.gu.se/file/83043>
- Källgren, G.** (1979). Innehåll i text. En genomgång av faktorer av betydelse för texters innehåll, uppbyggnad och sammanhang. Studentlitteratur.
- Larsen, L. K.** (2024). Tekstkohærens i faget dansk på mellemtrinnet. *Acta didactica Norden*, 18(3). <https://doi.org/10.5617/adno.10744>
- Larsen, L.K.** (2025). *Kohærensmåder – Et kvalitativt studie af, hvordan elever skaber tekstsammenhæng, når de skriver i dansk i 4. klasse*. Ph.d.-afhandling, DPU, Aarhus Universitet. <https://doi.org/10.7146/aul.578>
- McNamara, D. S.** (2014). *Automated evaluation of text and discourse with Coh-Metrix*. Cambridge University Press.
- Parsons, S. A., Gallagher, M. A., Leggett, A. B., Ives, S. T., & Lague, M.** (2020). An Analysis of 15 Journals' Literacy Content, 2007–2016. *Journal of literacy research*, 52(3), 341-367. <https://doi.org/10.1177/1086296X20939551>

Schultz, K., & Fecho, B. (2000). Society's Child: Social Context and Writing Development. *Educational psychologist*, 35(1), 51-62. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3501_6

Small, M. L. (2009). 'How many cases do I need?' On science and the logic of case selection in field-based research. *Ethnography*, 10(1), 5-38. <https://doi.org/10.1177/1466138108099586>

Abstract

This PhD dissertation investigates how students in two 4th grade Danish classes create semantic coherence in their own texts. Anchored in writing research within school and education, the study conducts qualitative text analyses grounded in text linguistics and social semiotics. Furthermore, the students' texts are interpreted through in-depth analyses of the empirical writing and teaching contexts in which they were produced. The study identifies four overarching ways of writing - referred to as coherence modes - along with contextual key incidents that influence students' writing, often in subjectively conditioned ways. It contributes new insights into how 4th grade students write, and how coherence can be understood and studied at this educational level. From a didactic perspective, the study provides knowledge that may help teachers support students' writing development, with particular attention to content and communicative function.

